

ALWEER EEN NIEUWE CORBICULA IN NEDERLAND OFWEL IS HET MÜLLER TRIPLET NU COMPLEET ?

door

Hendrik Wallbrink

Op 22-10-1993 werd, op uitnodiging van de heer A. bij de Vaate van het Rijksinstituut voor Integraal Zoetwaterbeheer (RIZA), door enige zoetwaterenthousiasten van de N.M.V. een verzameltocht gemaakt op de rivieren rond de Hollandse Biesbos. Bemonsterd werden de Dordtse Kil, Hollands Diep, Nieuwe Merwede en Boven-Merwede. In totaal werden 21 lokaties onderzocht met behulp van een Van Veen happer en/of een mosselkor.

Bij een 'first look' op het door mij steekproefgewijze verzamelde materiaal bleek al gauw dat er enige interessante resultaten voor wat betreft de *Sphaeriidae* te verwachten waren. Nieuwsgierig geworden naar quantitatieve uitkomsten is onlangs ook de rest van het verzamelde materiaal (50 cm happer) onderzocht. Dit, nog niet uitgezochte materiaal, werd welwillend ter beschikking gesteld door Rob Moolenbeek van het Zoölogisch Museum te Amsterdam (ZMA). Analyse van dit materiaal leverde een aardige verrassing op in de vorm van enige merkwaardige *Corbicula*'s.

In een 'hap' genomen in de Nieuwe Merwede (X: 112290 Y: 422413, diepte: 22-31 dm, Habitat: zand en slib) werden temidden van *C. fluminea* (Müller, 1774) en *C. fluminalis* (Müller, 1774) twee afwijkende exemplaren aangetroffen. Het betreft een halfwas en een juveniel exemplaar die zowel qua vorm, sculptuur als kleur afwijken van beide bekende bovengenoemde soorten maar onderling op schelpkenmerken consistent zijn. Hieronder worden de meest in het oog springende verschillen op een rijtje gezet.

Lokatie: Nieuwe Merwede	Vorm	Sculptuur	Kleur binnenkant
<i>C. fluminea</i>	meer breed dan hoog	grof geribd	groen/geel witachtig
<i>C. fluminalis</i>	meer hoog dan breed	fijn geribd	groen/geel paars
<i>C. spec.</i>	breed en plat umbo spitser	onregelmatig fijn geribd	bruinachtig paarsachtig

De vraag is nu of hier sprake is van een nieuwe immigrant of dat we te maken hebben met b.v. een variëteit of afwijking van *C. fluminea*.

Gezien de schelpkenmerken komen de exemplaren sterk overeen met de beschrijving van *C. fluviatilis* (Müller, 1774). Met name het 'platte' karakter van de schelp valt op. In de originele beschrijving van Müller voor deze soort ontbreekt de term *gibba* (= gebocheld). Dit in tegenstelling tot de beschrijving van de beide

andere soorten die wel als gebocheld worden beschreven (Moolenbeek, 1993). Ook vertonen deze schelpjes een sterke gelijkenis met een monster *C. fluviatilis* afkomstig uit de Nijl dat de heer A. van Peursen mij liet zien.

Echter, op het moment dat de naam *C. fluviatilis* valt ontstaat wederom een nomenclatorische verwarring. Britton & Morton (1979) zijn het eens met Prashad (1929:56 "Müller's two species *C. fluminea* and *C. fluviatilis* are undoubtedly synonymous.") en beschouwen, ook naar aanleiding van eigen onderzoek, *C. fluminea* en *C. fluviatilis* als synoniem. Moolenbeek (1993) merkt echter op dat het door Britton & Morton afgebeelde type exemplaar van *C. fluminea* wijd uiteenstaande ribben heeft en het type van *C. fluviatilis* dicht opeenstaande ribben. Een kenmerk dat bij de exemplaren uit de Nieuwe Merwede ook duidelijk zichtbaar is.

Een vergelijking van beide schelpjes met het op het ZMA aanwezige *Corbicula* materiaal leverde nog meer vraagtekens op. De heer H.K. Mienis maakte mij er op attent dat de *Corbicula*'s uit de Nijl onder de naam *C. consobrina* (Cailliaud, 1827) door het leven gaan, maar er bleek met dit taxon weinig overeenkomst. Een monster *C. radiata* auct. (*Cyrena radiata* "Parreys" Philippi, 1846), afkomstig uit de Nijl, vertoonde wel een opvallende gelijkenis. Ook een beschrijving van deze soort voor exemplaren afkomstig uit de Witte Nijl (Pilsbry en Bequaert 1927) past verrassend goed op de Nederlandse exemplaren. De naam *C. radiata* kan echter niet gebruikt worden omdat Hanley (1844, Proc. Zool. Soc. London, : 159) de naam *Cyrena radiata* twee jaar eerder aan een Amerikaanse soort gegeven heeft (*Polymesoda*). Het is mij nog niet gelukt het type materiaal (Bahr-el-Abiad, Witte Nijl) en de originele beschrijving te bekijken.

Dat er nieuws is op *Corbicula* gebied in Nederland lijkt duidelijk. Hoe het heet en wat de status is (soort of forma) is allerm minst duidelijk, hoewel op grond van de schelpkenmerken een overeenkomst bestaat met de beschrijving van *C. fluviatilis*. Ondanks dat er aanwijzingen bestaan lijkt een benoeming op grond van de Afrikaanse (Nijl) *Corbicula*'s vooralsnog niet erg zinvol. Angenomen kan worden dat hier, onder de 'nouvelle école' wirwar van namen slechts enkele soorten schuil gaan (Mandahl-Barth 1954). Het wachten is op een revisie voor deze groep.

Mocht echter deze nieuweling dezelfde explosieve uitbreiding gaan vertonen als zijn beide voorgangers dan zal er mogelijk via chemotaxonomisch onderzoek een stukje *Corbicula* puzzel opgelost kunnen worden en, wie weet, is het Müller triplet dan compleet.

Dank gaat uit naar de heer Bij de Vaate en de bemanning van het onderzoeksvaartuig (Rijkswaterstaat) voor de voortreffelijke organisatie van de tocht, de heren R.H. de Bruyne en R.G. Moolenbeek voor het beschikbaar stellen van de monsters en R.G. Moolenbeek voor hulp in de grote *Corbicula* verwarring.

Summary

During a collecting trip (22-10-1993) in the waters around the Hollandse Biesbos (part of the river Rhine system) the occurrence of an anomalous *Corbicula* species was monitored in the Nieuwe Merwede. The collected specimens resemble very much to the description of *C. fluviatilis* (Müller, 1774) and *C. radiata* auct. However, the status of both species is still under discussion.

Literatuur

- BRITTON, J & B. MORTON. 1979. *Corbicula* in Asia; Proceedings, First Internat. *Corbicula* Symposium: 16-38.
- MANDAHL-BARTH, G. 1954. The Freshwater Mollusks of Uganda and adjacent Territories. Annalen van het Koninklijk Museum van Belgisch-Congo Tervuren. Reeks Zoölogische Wetenschappen Vol 32: 158-160
- MOOLENBEEK, R. 1993. Problemen rond de naamgeving van de Aziatische korfmossel, de fijngeribde korfmossel en de toegeknepen korfmossel ofwel de *Corbicula*'s in Nederland. Corr. Blad N.M.V. 270: 19-21.
- PILSBRY, H.A. and J. BEQUAERT. 1927. The Aquatic Mollusks of the Belgian Congo, With a Geographical and Ecological Account of Congo Malacology. Bull. Amer. Mus. Nat. Hist. Vol. LIII, Art. II: 338-345.
- PRASHAD, B. 1929. Revision of the Asiatic species of the genus *Corbicula*. III. The species of the genus *Corbicula* from China, South-eastern Russia, Tibet, Formosa and the Philippine Islands. Mem. Ind. Mus., 9: 49-68.

Adres schrijver:
Poortenaarlaan 94,
3431 RJ Nieuwegein.

REAKTIE OP: MOLLUSKEN VAN FANA

Bij de redactie kwam de volgende reactie binnen op de in een vorig Cb. gepubliceerde soortenlijst (Hoenselaar, 1994), afkomstig van de heer W. Vader.

"Aangezien ik acht jaar in Fana werkte, hierbij even een correctie op de vindplaats van het gruis. Fana is een gemeentenaam, Korsfjord en Raunefjord zijn twee fjorden in Fana (Er is ook een Fanafjord). Er is echter niets dat Korse-Raunefjord heet.

De soortenlijst is typisch voor ondiep water in deze fjorden (Korsfjord is 700 m. diep). "

Hoenselaar, H.J. & J. Hoenselaar, 1994. Mollusken van Fana (Noorwegen): soortenlijst 5. Corresp.-blad Ned. Malac. Ver. 279: 72.